

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพถึงผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชนบริเวณแนวคลองแม่ข่า : กรณีศึกษาชุมชนร่วมใจสามัคคี เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ทำการศึกษากับกลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการรื้อย้ายชุมชนบริเวณแนวคลองแม่ข่า เทศบาลนครเชียงใหม่ เลือกกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากตัวแทนประชาชน จำนวน 10 คน และตัวแทนเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 4 คน รวมทั้งหมด จำนวน 14 คน เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง เดือน พฤษภาคม 2546 ถึง เดือน กรกฎาคม 2546 โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ส่วนที่ 2 นโยบายการรื้อย้ายชุมชนบริเวณแนวคลองแม่ข่า

ส่วนที่ 3 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชนในมิติทางจิต และมิติทางสังคม ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางการเมือง

1. ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชนเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้ให้ข้อมูล คือ ประธานชุมชนร่วมใจสามัคคี

ความเป็นมาของชุมชน ประธานชุมชนร่วมใจสามัคคี ระบุว่า เมื่อปี พ.ศ. 2522 ตนเองและครอบครัวได้อพยพเข้ามาอยู่ริมคลองแม่ข่า เพราะไม่มีที่อยู่อาศัยของตัวเอง และเห็นว่าบริเวณนี้ น้ำท่าสะดวก สามารถนำมาใช้ในการอุปโภค บริโภค อีกทั้งยังสามารถเก็บผัก หาปลาตามธรรมชาติ นำเป็นอาหาร จึงมาซื้อสิทธิ์ที่ดินริมคลองแม่ข่าต่อจากผู้ที่จับจองอยู่เดิม “น้ำในคลองแม่ข่าเมื่อก่อนไม่ใช่เหมือนตอนนี้ สมัยก่อนน้ำใส ใช้กิน ใช้อาบได้ คลองก็กว้าง สองฝากคลองในช่วงบริเวณนี้มี

บ้านเรือนอยู่ไม่กี่หลัง” ซึ่งในขณะนั้นมีหมู่บ้านเล็ก ๆ ตั้งอยู่บริเวณแนวคลองแม่ข่าประมาณ 10 หลังคาเรือน และจากการที่เมืองเชียงใหม่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นเมืองหลักของภาคเหนือ เป็นศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ จึงทำให้เมืองเชียงใหม่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีการอพยพของแรงงานจำนวนมากเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ ประชาชนในชุมชนได้ชักชวนญาติพี่น้อง คนรู้จัก และเพื่อนที่ทำงานด้วยกันอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณนี้เพิ่มมากขึ้น มีทั้งจากในเมืองเชียงใหม่ อำเภอรอบนอกของจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง จนมีบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว กลายเป็นชุมชนแออัดบริเวณทั้งสองฝั่งคลอง เรียกชื่อว่าชุมชน คลองเงิน 1 และชุมชนคลองเงิน 2 โดยแบ่งตามแนวถนนที่กั้นระหว่าง 2 ชุมชน ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ประชาชนในชุมชนคลองเงิน 1 และคลองเงิน 2 บางส่วน ได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมชนเพื่อคาดหวังว่าจะได้รับการจัดตั้งจากเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยเรียกชื่อใหม่ว่า “ชุมชนร่วมใจสามัคคี” ซึ่งในปัจจุบันก็ยังไม่ได้รับการจัดตั้งให้เป็นชุมชนอย่างถูกต้องจากทางเทศบาลนครเชียงใหม่ เพราะเป็นชุมชนบุกรุกที่สาธารณะริมคลอง ซึ่งประชาชนทุกคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ก็รับรู้ว่าจะตั้งบ้านเรือนอยู่กันโดยไม่ถูกต้องกฎหมาย และคงถูกไล่ที่ จึงได้มีการคัดเลือกกรรมการชุมชน เพื่อให้เกิดผู้นำชุมชนขึ้น โดยคาดหวังว่าจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถเรียกร้องความสนใจจากรัฐบาลให้มาดูแลมากขึ้น มีประธานชุมชนคนแรก คือ นางวรรณ ไซยมงคล หลังจากนั้นจะมีการคัดเลือกคณะกรรมการทุก ๆ 2 ปี ซึ่งปัจจุบันประธานชุมชนยังคงเป็นคนเดิม

1.2 ลักษณะทางกายภาพและสภาพสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย

จากการศึกษาเอกสารของชุมชนร่วมใจสามัคคี และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้ให้ข้อมูล คือ ประธานชุมชนร่วมใจสามัคคี พบว่า

ลักษณะโดยทั่วไป ชุมชนร่วมใจสามัคคี เป็นชุมชนซึ่งมีการปลูกบ้านเรือนตามแนวสองฝั่งคลอง และบางส่วนรุกล้ำเข้าไปในลำคลองแม่ข่าช่วงความยาวตลอดแนวคลองทั้งสองฝั่งตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับสนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่ ตำบลศรีภูมิ แขวงนครพิงค์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีอาณาเขต ทิศเหนือจรดถนนหมื่นด้ามพร้าคด ทิศใต้จรดถนนรัตนโกสินทร์ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ติดกับที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งเป็นที่ดินว่างเปล่า รกร้าง และเป็นที่ยึดจองชั่วคราว มีลักษณะการปลูกสร้างบ้านเรือนแบบง่าย ๆ โดยสร้างบ้านชิดขอบคลองและรุกล้ำเข้าไปในลำคลองทั้งสองฝั่งตลอดแนวอย่างไม่เป็นระเบียบ ปลูกชิดติดกันอย่างแออัด และมีลักษณะเป็นที่อยู่อาศัยแบบไม่ถาวร ลักษณะของฝายบ้านใช้วัสดุการก่อสร้างทั้งจากคอนกรีตสังกะสี ไม้ไผ่ หรือแผ่นป้ายโฆษณา หลังคาบ้านส่วนใหญ่มุงด้วยสังกะสี ขนาดบ้านใหญ่สุดมีขนาดประมาณ 60 ตารางเมตร และบ้านเล็กสุดมีขนาดเพียง 4 ตารางเมตร ส่วนสภาพทางเดินในชุมชน

เป็นดินลูกรัง มีขนาดแคบมาก รถยนต์ไม่สามารถเข้าได้ และทางเดินเชื่อมกันระหว่างสองฝั่งคลอง ใช้แผ่นไม้เล็ก ๆ ปูสำหรับเดินข้าม

ประธานชุมชน เล่าว่า “แม้แต่รถเข็นขายของ ยังไม่สามารถนำเข้ามาจอดในบ้านได้ ต้องจอดทิ้งไว้ริมถนนหน้าทางเข้าชุมชน...ครั้งหนึ่งเคยมีไฟไหม้ในชุมชน ลำบากมาก เพราะรถดับเพลิงไม่สามารถเข้าไปได้ ทำให้ชาวบ้าน อยู่กันอย่างหวาดผวา กลัวว่าจะเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นมาอีก”

จากสภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนที่แออัด ทำให้ภายในชุมชนไม่มีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมนันทนาการ ไม่ว่าจะเป็นที่วิ่งเล่นสำหรับเด็ก สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือแม้แต่ลานสำหรับปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน

ประธานชุมชน บอกว่า “สถานที่คับแคบมาก ทำให้การรวมกลุ่มกันลำบาก ไม่มีที่นั่งสำหรับรวมกลุ่มในชุมชนเลย การประชุมของคณะกรรมการแต่ละครั้งต้องไปขอใช้ที่ในเขตพื้นที่สูง (สามีของประธานชุมชน) ทำงานอยู่ ประชุมปรึกษาหารือกัน ก็ไปที่นั่น มักจะประชุมกันในเวลากลางคืน”

ระบบสาธารณูปโภค ไม่มีมิเตอร์ไฟฟ้า และไม่มีมิเตอร์ประปาเป็นของตนเอง บางบ้านใช้น้ำบ่อ หรือใช้น้ำในคลอง เพื่อการซักล้าง และบางส่วนของชื้อน้ำประปา ชื้อไฟฟ้าจากเอกชน ในราคาแพง

ประธานชุมชน บอกว่า “คนในชุมชนเป็นคนจน แต่ต้องใช้น้ำหน่วยละ 30 บาท ค่าไฟฟ้าหน่วยละ 7 บาท ส่วนน้ำดื่มก็ต้องซื้อกิน...ส่วนบ้านตนเองนี้ ก็ใช้น้ำบ่อซึ่งก็ไม่ค่อยสะอาดนัก และที่อยู่ใกล้กับห้องส้วม โดยระยะของบ่อน้ำและถังซึมของส้วมห่างกันไม่ถึง 30 เมตร ก็ใช้วิธีตักขึ้นมาขังไว้ และผ่านระบบกรองน้ำแบบง่าย ๆ ที่ทำขึ้นเอง โดยใช้ทราย กรวด และหิน ใส่เป็นชั้น ๆ เพื่อให้หน้าใสสะอาดขึ้น ก็ทำตามที่เคยไปอบรมมาเมื่อตอนไปอบรมอสม. เอาไว้ใช้ซักผ้า ล้างจาน แต่สำหรับการล้างจานครั้งสุดท้ายจะล้างด้วยน้ำประปาที่ซื้อมา”

ด้านการสุขาภิบาล การใช้ส้วม เกือบทุกบ้านมีส้วมซึม แต่การสร้างส้วมยังไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล เพราะอยู่ห่างจากบ่อน้ำในระยะไม่ถึง 30 เมตร ส่วนบ้านที่ไม่มีส้วมเป็นของตนเองจะใช้ร่วมกับบ้านอื่น ระบบการระบายน้ำ พบว่า ภายในชุมชนไม่มีท่อระบายน้ำ ใช้การระบายน้ำตามธรรมชาติ โดยการปล่อยทิ้งลงในลำคลองแม่ข่า ส่วนด้านการกำจัดขยะ ส่วนใหญ่ใช้การจับเก็บใส่ถุงแล้วนำไปทิ้งในที่รองรับขยะของเทศบาลในบริเวณทางเข้าชุมชน บางส่วนกำจัดขยะโดยการเผา แต่ยังมีบางส่วนที่ยังคงทิ้งขยะไม่เป็นที่ หรือทิ้งลงในลำคลอง

ประธานชุมชน เล่าว่า “มีการชักชวนคนในชุมชนให้ช่วยกันจัดเก็บขยะ ลอกคลองใส่รถเข็นขนออกมาทิ้ง ประมาณปีละ 4 ครั้ง ก็จะได้รับความร่วมมือจากกรรมการชุมชน และ

ชาวบ้านบางส่วน บางบ้านก็ช่วย บางคนไม่สนใจช่วยเหลือ ก็ไม่ว่ากัน ใน 10 หลัง มีซัก 2 หลัง ที่ไม่ช่วย”

ลักษณะการครอบครองที่อยู่อาศัยเป็นลักษณะของชุมชนบุกรุกซึ่งไม่มีกรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดิน การเข้ามาอาศัยอยู่เป็นการซื้อสิทธิในที่ดินต่อจากผู้อื่นแล้วปลูกสร้างบ้านเอง หรืออยู่บ้านเช่าของผู้ที่มีผู้มีฐานะความเป็นอยู่ดีได้ซื้อสิทธิสร้างบ้านให้เช่า

โดยประธานชุมชน บอกว่า “บ้านที่อยู่แล้ว ๆ คั้นชอย ที่เห็นสร้างด้วยคอนกรีตส่วนใหญ่เป็นบ้านที่สร้างให้คนเช่า เจ้าของไม่ได้อยู่ในชุมชน แต่มีบ้านอยู่ที่อื่น”

1.3 ลักษณะประชากร อาชีพ การศึกษา และรายได้

ลักษณะประชากร อาชีพ การศึกษา และรายได้ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้ให้ข้อมูล คือ ประธานชุมชนร่วมใจสามัคคี

ลักษณะประชากรในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมและเป็นลูกหลานที่เกิดหรือเติบโตในชุมชนประมาณครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครึ่งหนึ่งเป็นคนที่ย้ายมาจากถิ่นอื่น ซึ่งมีความหลากหลายของชนชาติทั้งจากชายแดนพม่า ลาว ชาวเขา และจังหวัดใกล้เคียง ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และคริสต์ โดยมีวัดที่อยู่บริเวณใกล้เคียง 3 วัด คือ วัดป่าแพ่ง วัดกู่เต้า และวัดเชียงยืน ลักษณะการอยู่อาศัยมีการอพยพย้ายเข้าย้ายออกอยู่ตลอดเวลา ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามาอยู่อาศัยด้วยเหตุผลหลักเพื่อการประกอบอาชีพ เพราะทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้เมือง ใกล้แหล่งงาน การคมนาคมสะดวก อีกทั้งไม่ต้องเสียค่าเช่าที่ “คนที่เข้ามาอยู่ในเวลานี้ มีหลายเชื้อชาติ ทั้งพม่า ลาว ชาวเขาก็ก็น่าหลายเผ่า เข้ามาทำมาหากิน เพราะอยู่ใกล้ที่ทำงาน มีหลายคนรับจ้างขนผัก และขายของในตลาดเมืองใหม่ เดินทางไปทำงานสะดวก คนที่มีรายได้น้อย ไม่มีรถมอเตอร์ไซด์ก็ใช้จักรยานหรือเดินไปได้ การเข้ามาอาศัยอยู่ที่เพียงแค่ซื้อสิทธิต่อจากคนอื่นก็อยู่ไปได้ตลอด บางคนก็อยู่บ้านเช่า การสำรวจข้อมูลต่าง ๆ ทำได้ลำบากมาก ต้องสำรวจกันทุกปี”

ลักษณะของประชากรที่มีการเคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลา ทำให้การสำรวจจำนวนหลังคาเรือน และจำนวนประชากรทำได้ยาก จากการสำรวจของคณะกรรมการชุมชนครั้งล่าสุด (เดือนมิถุนายน 2546) พบว่า มีจำนวนหลังคาเรือน 86 หลังคาเรือน ประชากรประมาณ 327 คน เป็นชาย 155 คน หญิง 172 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงาน อายุระหว่าง 25-59 ปี ระดับการศึกษาประชาชนส่วนใหญ่เรียนจบชั้นประถมศึกษา ส่วนการศึกษาของเด็ก ๆ ในชุมชน พบว่า เด็กที่มีสติปัญญาหรือหลักฐานทางกฎหมายจะได้เข้ารับการศึกษา โดยส่วนใหญ่จะเข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดของเทศบาล คือ โรงเรียนเทศบาลวัดป่าแพ่ง ลักษณะการประกอบอาชีพของประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป กรรมกรลากล้อเงิน และค้าขาย ฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย โดยมีรายได้เป็นรายวันประมาณวันละ 100-200 บาท หรือ

บางวันไม่มีรายได้เลย จากข้อมูลจากการสำรวจของคณะกรรมการชุมชน พบว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนประมาณ 3,000-5,000 บาทต่อเดือน

1.4 การใช้บริการสาธารณสุขและปัญหาด้านสุขภาพ

การใช้บริการสาธารณสุขและปัญหาด้านสุขภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้ให้ข้อมูล คือ ประธานชุมชนร่วมใจสามัคคี

การได้รับบริการสาธารณสุขของประชาชนชุมชนร่วมใจสามัคคี พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีบัตรประชาชนได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลในโครงการบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง 30 บาทรักษาทุกโรค) โดยใช้บริการจากโรงพยาบาลเทศบาลนครเชียงใหม่ บางคนที่มีฐานะก็จะใช้บริการคลินิกที่อยู่ใกล้ชุมชน โดยบอกว่าสะดวกและไม่ต้องเสียเวลารอนาน ส่วนด้านการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ประธานชุมชน เล่าว่า “เนื่องจากชุมชนไม่ได้รับการจัดตั้งจากทางเทศบาล คิดว่าทำให้ไม่ได้รับการดูแลในด้านสุขภาพที่ดีพอ เมื่อทางเทศบาลให้หาคคนไปอบรมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชน จึงสมัครเข้าไป ตอนนั้นหาคคนไปอบรมได้ประมาณ 6-7 คน ก็ให้ไปอบรม และดูงาน เพื่อจะได้มาดูแลเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน โดยมีหน้าที่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ ประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุข สำรวจข้อมูลด้านสุขภาพของประชาชนในชุมชน (ข้อมูลจำนวนเด็ก คนชรา ผู้พิการ) ให้ความช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนเมื่อเจ็บป่วย และจัดตั้งกองทุนยาซึ่งก็ไม่มีที่สำหรับจัดตั้ง ก็ใช้ที่บ้านประธานชุมชน ได้รับสนับสนุนยาสามัญประจำบ้านมาไว้ให้แจกจ่ายกับคนในชุมชนกรณีเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกทั้งการเรียกร้องสิทธิเพื่อทำบัตรรักษาพยาบาลฟรีให้กับคนในชุมชน ตอนที่ไปอบรมใหม่ ๆ มี อสม.หลายคน แต่ปัจจุบันเหลือ อสม.ที่ยังทำงานให้กับชุมชนอยู่เพียง 2 คน”

ปัญหาสุขภาพของประชาชนที่พบได้ในชุมชน คือ ปัญหาโรคติดต่อที่เกิดจากน้ำเน่าเสีย น้ำท่วมขัง และกองขยะ ได้แก่ โรคไข้เลือดออก อูจจาระร่วง ตาแดง โรคเลปโตสไปโรสิส โรคระบบทางเดินหายใจ รวมทั้งโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ โรคน้ำกัดเท้าจากปัญหาน้ำท่วมขัง โรคเครียดจากกลิ่นเหม็นของน้ำเสียและขยะ มีความกลัวและหวาดผวากับปัญหาไฟไหม้ และปัญหาน้ำท่วม เพราะจากลักษณะการตั้งบ้านเรือนริมฝั่งคลอง และสภาพทางเดินในชุมชนที่แคบมากไม่มีทางระบายน้ำที่เพียงพอแก่การป้องกันน้ำท่วม ทำให้มีน้ำท่วมขังโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

ประธานชุมชน เล่าว่า “เวลาฝนตกหนัก เพียงแค่ครึ่งคืน น้ำก็ท่วมแล้ว... ยิ่งถ้ามีข่าวว่าจะมีพายุฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน ก็นอนผวาแล้ว...เคยเกิดน้ำท่วมหนัก ท่วมสูงเกือบครึ่งบ้าน ต้องไปอาศัยอยู่ที่อุ้งเขาจรด ที่ลุงทำงานอยู่ น้ำที่ท่วมขังก็เป็นน้ำเสีย ขนาดว่าน้ำลดแล้วกลิ่นเหม็นก็ยังอยู่ เหม็นมาก”

ความวิตกกังวลจากการที่ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาลักขโมย และปัญหายาเสพติด บางคนมีปัญหาหนักไม่หลับ

ประธานชุมชน บอกว่า “เพราะประชาชนมีหลากหลายอาชีพ มีคนเดินกันทั้งคืน อย่างเช่นอาชีพลากล้อเข็นในตลาดเมืองใหม่ ต้องตื่นออกไปตั้งแต่ตี 3 ตี 4 ทางเดินแคบได้ยินเสียงคนเดินทั้งคืน ทำให้นอนไม่หลับ”

ความเครียดจากปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย ประธานชุมชน เล่าว่า “ทราบจากโครงการเมืองหลักของผังเมืองเชียงใหม่ มานานแล้วว่าต้องย้ายออกแน่ ๆ เพราะรัฐจะเอาจริงแล้ว เรานุกรุกอยู่ในที่สาธารณะ มันไม่ใช่ของเรา 8 ปีแล้วที่รู้ว่าต้องหาที่อยู่ใหม่...ก็มีการเตรียมตัวโดยมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย โดยให้คนในชุมชนที่เป็นสมาชิกได้ออมเงินไว้ใช้ในการจัดซื้อที่ดิน และคณะกรรมการได้ไปดูที่ดินสำหรับที่จะย้ายไปอยู่ ไม่ให้ไกลจากที่เดิมมากนัก ที่คิดว่าจะย้ายไปอยู่ได้อย่างไม่กระทบต่อการทำมาหากินของคนในชุมชน ก็คือ ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย ซึ่งก็ได้ติดต่อขอซื้อที่ดินไว้แล้วประมาณ 20 ไร่ ตารางวาละ 1,000 บาท คิดรวมค่าสาธารณูปโภคและค่าดำเนินการ เป็นเงินประมาณ 10 ล้าน ซึ่งจะใช้งบกองทุนที่มีอยู่ไปขอกู้กับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็ได้ทำหนังสือขอความช่วยเหลือไปยังท่านนายกทักษิณด้วย”

1.5 บทบาทของผู้นำชุมชน และความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชน

บทบาทของผู้นำชุมชน และความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้ให้ข้อมูล คือ ประธานชุมชนร่วมใจสามัคคี

เดิมประชาชนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ มีการติดต่อกันบ้างในหมู่เครือญาติ หรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงเฉพาะในกลุ่มดั้งเดิม ส่วนกลุ่มที่เป็นชาวเขา จะมีสังคมอยู่ภายในกลุ่ม ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับคนพื้นราบในชุมชนมากนัก ต่อมาเมื่อประชาชนในชุมชนเริ่มรู้สึกว่าประสบปัญหาด้านการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากทางเทศบาล จึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันมากขึ้น มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ซึ่งในกลุ่มคณะกรรมการก็มีชาวเขาซึ่งเป็นคนที่เข้ามาอยู่อาศัยเป็นเวลานานเกือบ 10 ปี และมีการคัดเลือกประธานชุมชนเพื่อเป็นแกนนำในการดูแลช่วยเหลือ และเรียกร้องสิทธิให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะเมื่อชุมชนรู้ตัวว่าต้องรื้อย้ายออกจากที่อยู่เดิมชาวชุมชนเริ่มรู้สึกว่าตนเองอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ และขาดพลังในการต่อรอง จึงได้มีการรวมตัวพบปะพูดคุย ปรับทุกข์ในปัญหาที่อยู่อาศัยร่วมกันมากขึ้น ต่อมาเมื่อมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้ามามีบทบาทในชุมชน โดยมีการจัดให้ผู้นำชุมชนเข้าร่วมการอบรมสัมมนา และศึกษาดูงานร่วมกับชุมชนอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแสวงหาทางออกในปัญหาที่อยู่อาศัยร่วมกัน จึงทำให้คณะกรรมการชุมชนมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น มีการจัดตั้ง

กลุ่มองค์กรเพื่อการออมทรัพย์ชุมชนร่วมใจสามัคคี เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย โดยขอความช่วยเหลือจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนให้เป็นที่เล็งในการศึกษาหลักการออมทรัพย์ การจัดทำบัญชี การให้สินเชื่อ และการติดตามเงินกู้ การเตรียมการรื้อย้าย การจัดหาที่อยู่ใหม่ให้กับประชาชนในชุมชน การขอความช่วยเหลือจากสถาปนิกชุมชนเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมในเรื่องของการออกแบบบ้านราคาถูก ใช้วัสดุก่อสร้างราคาไม่แพง และการติดต่อประสานงานขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลในด้านงบประมาณการรื้อถอน การจัดหาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ และการจัดสร้างระบบสาธารณูปโภค

ประธานชุมชน เล่าว่า “ตั้งแต่รู้ว่าจะต้องได้ย้ายออกไปแน่ ๆ ก็ได้ติดต่อให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นที่เล็ง โดยให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ ค่อนข้าง ทำให้ชุมชนช่วยเหลือตัวเองได้ และได้ทำหนังสือไปถึงท่านนายกทักษิณ โดยผ่านทางผังเมืองจังหวัด เพื่อขอเงินค่ารื้อย้ายนี้ก็ได้รับการช่วยเหลือในส่วนหนึ่งแล้ว”

2. นโยบายการรื้อย้ายชุมชนบริเวณแนวคลองแม่ข่า

ข้อมูลนโยบายการรื้อย้ายชุมชนบริเวณแนวคลองแม่ข่า เก็บข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารทางราชการของสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

แนวนโยบายการรื้อย้ายชุมชนบริเวณแนวคลองแม่ข่า เริ่มจากการที่สำนักผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่ มีโครงการที่จะพัฒนาและปรับปรุงคลองแม่ข่า จังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2545 เพราะน้ำแม่ข่ามีสภาพตื้นเขิน คุณภาพน้ำไม่ดี มีการสร้างที่อยู่อาศัยของชุมชนโดยปลูกบุงรุกกล้วยลำต้นน้ำ หรือคร่อมคลองซึ่งทำให้เป็นปัญหาในการขุดลอก รักษาคลอง อีกทั้งยังทำให้ภูมิทัศน์ของเมืองไม่สวยงาม โดยได้ดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวม เพื่อวางแนวทางการพัฒนาเมืองหรือชุมชนให้มีระเบียบแบบแผนถูกสุขลักษณะ มีความสวยงาม และสภาพแวดล้อมให้เป็นถิ่นน้ำที่ใสสะอาด เพื่อดำรงรักษาบูรณะสถานที่ที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และรักษาคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติ โดยพิจารณาด้านความสำคัญของคลองแม่ข่า และกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นที่โล่งว่าง เพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งที่ผ่านมาได้รับการพัฒนาปรับปรุงคลองแม่ข่าช่วงกลางเมือง โดยการลาดคอนกรีตและปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเดินเท้าเลียบบคลองซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมโยงพื้นที่แต่ละชุมชน และสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นการป้องกันการบุงรุกของชุมชนแออัด จึงพิจารณาให้มีเส้นทางเชื่อมโยงโครงข่ายอย่างเป็นระบบและเกิดประสิทธิภาพ รักษาสภาพแวดล้อม และส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับเมืองและชุมชน

2.3.1 ย้ายชุมชนผู้บุกรุกในคลองแม่ข่า ขึ้นมาอยู่บริเวณริมคลองที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคลองและทำการปรับฝั่ง ปรับปรุงสาธารณูปโภคในชุมชน การปรับปรุงที่อยู่อาศัย โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาและพัฒนาคลองแม่ข่าต่อไป

2.3.2 การย้ายไปอยู่ในที่แห่งใหม่ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง โดยให้ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาที่ดิน ออกแบบ วางผัง แบ่งแปลงที่ดิน และออกแบบที่อยู่อาศัย ซึ่งอาจจะเป็นที่ดินที่จัดซื้อใหม่ที่มีราคาที่อยู่อาศัยสามารถผ่อนชำระได้ หรือการเช่าที่ดินของหน่วยงานภาครัฐ

2.3.3 ผู้บุกรุกบางส่วนที่ไม่มีบัตรประชาชนหรือหลักฐานทางราชการอาจขอคำรื้อถอน และอพยพกลับภูมิลำเนาเดิม

2.4 การเสนอขออนุมัติโครงการและงบประมาณ

การเสนอขออนุมัติโครงการและงบประมาณ มอบให้การเคหะแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยเป็นผู้เสนอขออนุมัติและโอนงบประมาณให้เทศบาล ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในฐานะเป็นผู้ดำเนินการโครงการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยมีงบประมาณที่ใช้ในโครงการ ดังนี้

2.4.1 ค่าสำรวจพื้นที่ และจัดเตรียมชุมชน

2.4.2 ค่ารื้อถอนในกรณีที่ผู้บุกรุกจะกลับไปอยู่ภูมิลำเนาเดิมหรือจัดหาที่อยู่ใหม่ด้วยตนเอง

2.4.3 กรณีที่มีการย้ายภูมิลำเนาขึ้นไปอยู่บริเวณริมคลองและจัดระเบียบชุมชน หรือการย้ายไปอยู่ในที่แห่งใหม่ ให้เป็นค่าปรับปรุงพื้นที่ ออกแบบ และจัดหาสาธารณูปโภค ค่าก่อสร้างที่อยู่อาศัย โดยขอใช้เงินเพื่อที่อยู่อาศัยจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ธนาคารออมสิน หรือแหล่งอื่น ๆ ซึ่งมีชุมชนที่ต้องรื้อย้ายออกจากแนวคลอง ได้แก่ ชุมชนร่วมใจสามัคคี (คลองเงิน1) คลองเงิน2 และชุมชนทุ่งพัฒนา จำนวน 145 หลังคาเรือน โดยรัฐบาลช่วยเหลือเป็นค่าขนย้ายหลังคาเรือนละ 30,000 บาท เป็นเงิน 4,350,000 บาท และชุมชนที่ประสงค์จะอยู่ที่เดิมแต่ยินยอมรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่รुकล้ำเขตลำน้ำ จำนวน 101 หลังคาเรือน รัฐบาลช่วยเหลือเป็นค่าชดเชยสิ่งปลูกสร้างหลังคาเรือนละ 20,000 บาท เป็นเงิน 2,020,000 บาท รวมเป็นงบประมาณทั้งสิ้น 6,370,000 บาท

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองเชียงใหม่ ระบุว่า “จากโครงการพัฒนาและปรับปรุงคลองแม่ข่า จังหวัดเชียงใหม่ ที่เริ่มดำเนินการโดยผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการประชุมร่วมกันทั้งภาครัฐและประชาชนหลายครั้งในเรื่องของการรื้อย้ายชุมชนร่วมใจสามัคคี และผลการประชุมครั้งล่าสุด (4 กรกฎาคม 2546) มีมติให้ทางเทศบาลตำบลสันทรายหลวง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่จะรองรับชุมชนที่จะย้ายไป เป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการ” ซึ่ง

สอดคล้องกับคำบอกเล่าของนายกเทศมนตรีเทศบาลสันทรายหลวงที่บอกว่า “การจัดการในการรื้อย้ายน่าจะมีเจ้าภาพเป็นคนจัดการให้ ถ้าการเคหะฯ ไม่เป็นเจ้าภาพ เทศบาลสันทรายหลวงยินดีจะเป็นเจ้าภาพ จะมีการประชุมกันในวันที่ 4 ก.ค. นี้ เพื่อกำหนดเงื่อนไขในการเข้าไปดูแลเพื่อที่จะให้มีความคล่องตัว ขณะนี้ มีปัญหาว่าไม่มีเจ้าภาพ อยากให้การเคหะฯ รับผิดชอบไป แต่ตอนนี้การเคหะฯ ไม่เอา แต่ถ้าจะให้เทศบาลสันทรายหลวงนี้ก็พร้อม ยินดีที่จะทำ โดยแบ่ง ที่ดิน และโอนกรรมสิทธิ์เพื่อให้ประชาชนเอาไปกู้กับธนาคารอาคารสงเคราะห์สำหรับสร้างบ้านได้” เมื่อทางเทศบาลตำบลสันทรายหลวง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่จะรองรับชุมชนที่จะย้ายไป ได้รับเป็นเจ้าภาพในการบริหารจัดการในการเตรียมพื้นที่ จึงได้มีการจัดการประชุมชาวบ้านในพื้นที่บ้านข้าวแทนหลวง เพื่อชี้แจงข้อมูล และรับฟังข้อเสนอแนะ กรณีการรื้อย้ายชุมชน

จากการสังเกตการณ์การประชุมเพื่อชี้แจงข้อมูล และรับฟังข้อเสนอแนะ กรณีการย้ายชุมชนร่วมใจสามัคคี (คลองเงิน 1 และคลองเงิน 2) มาอยู่ที่บ้านข้าวแทนหลวง ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2546 ณ วัดข้าวแทนหลวง จัดโดยเทศบาลตำบลสันทรายหลวง มีผู้มาร่วมชี้แจงจากเทศบาลตำบลสันทรายหลวง เทศบาลนครเชียงใหม่ ผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่ และประธานชุมชนร่วมใจสามัคคี โดยมีประชาชนมาร่วมประชุมเป็นตัวแทนของแต่ละหลังคาเรือน ในบ้านข้าวแทนหลวง ป่าตอง และป่าลาน ประมาณกว่า 200 คน ซึ่งมีตัวแทนออกมาแสดงความคิดเห็นในมุมมองต่างๆ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการให้ชุมชนร่วมใจสามัคคีย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ โดยให้เหตุผลว่าชุมชนแออัดจะนำปัญหาหลายอย่างเข้ามาในหมู่บ้าน ทั้งปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อีกทั้งจะทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรที่มีในหมู่บ้าน และมองว่ารัฐบาลเอาปัญหาจากที่หนึ่งมาให้อีกที่หนึ่ง และให้ความเห็นอีกว่าควรมีการทำการประเมินผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่บ้านข้าวแทน ป่าตอง และป่าลาน ก่อนที่จะมีการรื้อย้ายชุมชนแออัดเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเหล่านี้

3. ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชนในมิติทางจิต และมิติทางสังคม ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางการเมือง

ข้อมูลผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชนในมิติทางจิต และมิติทางสังคม เป็นข้อมูลที่คาดว่าจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางการเมือง เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ในกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้นำชุมชน ผลการศึกษานำเสนอโดยแบ่งเป็นประเด็นผลกระทบทางสุขภาพในแต่ละมิติ ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้นำชุมชน

3.1 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางจิต

3.1.1 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางจิต ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางกายภาพ

(1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางกายภาพอันได้แก่ สภาพสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่า การรื้อย้ายชุมชนออกจากที่เดิม จะทำให้สุขภาพจิตของประชาชนดีขึ้น เพราะสภาพสิ่งแวดล้อมในที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ดีกว่าที่อยู่อาศัยในที่เดิมมาก ที่ดินในที่อยู่ใหม่ตั้งอยู่กลางทุ่งนา อากาศดี ไม่มีมลพิษ แตกต่างจากที่อยู่เดิมที่มีทั้งน้ำเสีย น้ำเน่าเหม็น ปัญหาขยะ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน และการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง แข็งแรง จะทำให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อีกทั้งการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองจะทำให้ประชาชนไม่เครียด และไม่ต้องกังวลในเรื่องความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย

“สภาพจิตใจดีขึ้นแน่นอน ที่อยู่ใหม่ที่เขาลือกมาอยู่ อากาศดี ไม่มีมลพิษ ลักษณะบ้านที่จะสร้างใหม่ ก็เหมือนหมู่บ้านจัดสรรดีดีนี่เอง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“ที่อยู่เดิมมีแต่ปัญหา ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพอนามัย บ้านแต่ละหลังคับแคบ อยู่กันแออัด ประชาชนก็เครียดกับกลิ่นน้ำเสีย กลิ่นขยะ ความไม่ปลอดภัย ย้ายออกมาสุขภาพจิตต้องดีขึ้นแน่” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

“จิตใจดีขึ้น ไม่ต้องทนอยู่กับมลพิษต่าง ๆ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“ที่อยู่ใหม่แตกต่างจากที่อยู่เดิมมาก ที่ใหม่อยู่กลางทุ่ง อากาศดี ที่เก่า น้ำเสีย ขยะเยอะ โรคเยอะ โรคฉี่หนูก็มี อีกทั้งกลิ่นเหม็นของน้ำเสียจากคลองแม่ข่า...สภาพความเป็นอยู่เดิม ชุมชนอยู่ในที่บุงกรุก ก็ต้องมีความกลัวว่าสักวันต้องถูกให้ย้ายออก นโยบายนี้ทางรัฐบาลก็ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ จัดงบประมาณให้มากมาย ดีกว่าประชาชนคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในชุมชนแออัดเสียอีก...การมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ก็จะทำให้ประชาชนในชุมชนไม่ต้องวิตกกังวล ไม่เครียดว่าจะมีใครมาไล่ที่” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

และทางกลุ่มผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าการรื้อย้ายชุมชน น่าจะมีผลกระทบต่อชุมชนพื้นที่รับย้าย ในด้านสิ่งแวดล้อมด้วย

“อยากให้ทั้งสภาพเดิมๆ ที่คลองแม่ข่าให้หมด คิดว่าพฤติกรรมเดิมๆ น่าจะมีติดมาแน่นอน ซึ่งคงส่งผลกระทบต่อประชาชนรอบข้างและตัวเขาเองด้วย อันดับแรก น้ำเสีย เพราะตรงนั้นเป็นย่านเกษตรกรรมและเป็นต้นน้ำ ต้องคิดว่าจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด อย่างน้อยต้องมีแผนป้องกันความรุนแรง ซึ่งตอนนี้ยังไม่แผนในการป้องกัน มีเพียงการย้ายเท่านั้นว่าฝ่ายโน้นหายใจโล่งแล้วว่ามีเงินให้เขาย้ายแล้ว และมั่นใจว่าย้ายแน่ แต่จะสร้างปัญหา

ให้ที่อื่นอย่างไรไม่รู้ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องขยะ ปัญหาสังคม เพราะเท่าที่รู้ มีบางกลุ่มในชุมชนที่ไม่มีอาชีพ เก็บผักเก็บกิน และพวกนี้คงสร้างภาระให้ ก็คงต้องส่งเสริมอาชีพ คงต้องสำรวจดูประวัติแต่ละหลังคาเรือนว่าเป็นอย่างไร มีอาชีพอะไร จะขายของเก่าก็ต้องมีที่เก็บให้ดี อีกทั้งปัญหาสุขภาพติดก็มีมาก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

(2) กลุ่มผู้นำชุมชน

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางกายภาพอันได้แก่ สภาพสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ บอกว่า การย้ายไปอยู่ในที่ใหม่ จะทำให้สุขภาพจิตของคนในชุมชนดีขึ้น เพราะมีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าที่อยู่เดิม ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินก็จะมีมากขึ้น แต่ก็มี ความเครียด และความกังวลในเรื่องการขนย้าย

“ไม่ต้องทนกับสายตาคู่คนอื่น ๆ มองว่าเรามาบุกรุกที่สาธารณะอยู่อาศัย เพราะเท่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ถ้าบอกใครว่าอาศัยอยู่ที่ชุมชนคลองเงิน (ร่วมใจสามัคคี) เขาจะเมินหน้าหนีเลย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“มีความรู้สึกปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน เพราะมีที่อยู่อาศัยที่มีความปลอดภัย มีบ้านที่แข็งแรง รู้สึกอบอุ่นปลอดภัย และถ้าไปอยู่ในที่ใหม่เราจะจัดเวรยามเพื่อดูแลความปลอดภัยในหมู่บ้านด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

“มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ก็สบายใจขึ้น ไม่ต้องกลัวถูกไล่ที่ ก็ไม่มีความเครียด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“ที่อยู่ใหม่อยู่กลางทุ่งนา ไม่แออัด ทำให้จิตใจดี ไม่ต้องหงุดหงิดกับกลิ่นเหม็นของน้ำเสีย และกองขยะ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

“มีความภูมิใจ ที่ได้มีที่ดินเป็นของตนเอง และอนาคตของลูกหลานก็จะดีขึ้น ไม่ต้องเกิดมาในชุมชนแออัด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6)

“ย้ายไปอยู่ที่ใหม่สภาพแวดล้อมจะดีกว่าที่เก่าเป็น 10 เท่า ไม่ต้องทนกับกลิ่นเหม็น ซึ่งทำให้ออนไม่หลับ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

“การอยู่ในที่ที่ไม่แออัด ทำให้เด็กมีที่วิ่งเล่น ประชาชนได้มีที่สำหรับออกกำลังกาย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10)

“มีความเครียดในเรื่องการสร้างบ้าน เพราะยังไม่มีแปลนบ้าน ยังไม่รู้จะให้ใครช่วยเหลือในการออกแบบ และการสร้างบ้าน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“มีความวิตกกังวลในด้านการขนย้าย เมื่อถึงเวลาที่ต้องย้ายบ้าน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

3.1.2 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางจิต ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางเศรษฐกิจ

(1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ รายได้ หน้าที่การงาน และการดำรงชีวิต กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ บอกว่า การรื้อย้ายไม่น่าจะมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชนมากนัก ความเครียดด้านเศรษฐกิจของประชาชนน่าจะลดน้อยลง เพราะค่าใช้จ่ายในการซื้อที่ดินรัฐบาลมีงบประมาณเข้ามาช่วยเหลือ หลายฝ่ายทั้งจากสำนักนายกรัฐมนตรี การเคหะแห่งชาติ และในส่วนของชุมชนเองก็มีกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย มีแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำที่ประชาชนสามารถผ่อนชำระได้ ด้านหน้าที่การงาน ประชาชนสามารถทำงานในที่เดิมได้ เพราะที่อยู่ใหม่อยู่ไม่ไกลจากที่อยู่เดิมมากนัก การคมนาคมสะดวก อีกทั้งทางเทศบาลตำบลสันทรายหลวงเจ้าของพื้นที่ที่จะรับย้าย มีโครงการส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนด้วย ส่วนด้านการดำรงชีวิต คาดหวังว่าจะดีขึ้นแน่นอน เพราะคุณภาพชีวิตของประชาชนในที่อยู่เดิมแทบไม่ติเลย ถ้าย้ายไปอยู่ในที่อยู่ใหม่ ซึ่งมีสถานที่กว้างขวาง มีลานกีฬา มีสนามเด็กเล่น ประชาชนได้ออกกำลังกาย เด็กมีที่สำหรับวิ่งเล่น สภาพจิตใจก็จะดีตามมา แต่คงมีความเครียดบ้างในด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพในที่อยู่ใหม่ในช่วงระยะแรก การเดินทางไปทำงาน คงไม่สะดวกรวดเร็วเหมือนเดิม และค่าใช้จ่ายส่วนนี้คงเพิ่มขึ้นมา

“งบประมาณช่วยเหลือเกี่ยวกับการรื้อย้ายทางรัฐบาลจัดให้ทั้งจากสำนักนายกฯ จากการเคหะฯ ทางเทศบาลสันทรายก็พร้อม ยินดีที่จะจัดการให้ในการแบ่งที่ดิน และโอนกรรมสิทธิ์ เพื่อให้ประชาชนเอาไปกู้เงินจากธนาคารสงเคราะห์สำหรับสร้างบ้านได้ แล้วให้ผ่อนใช้ไป เดือนละไม่เท่าไร (500-600 บาท) เมื่อผ่อนไปในระยะหนึ่งเขาก็สามารถปลดเปลื้องได้ ก็กลายเป็นชุมชนใหม่ขึ้นมา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“ไม่น่าจะมีผลกระทบต่องานเดิม เพราะใกล้เมือง ประมาณ 6-8 กิโลเมตร มีรถวิ่งตลอดคืน อาชีพเข็นล้อในตลาดเมืองใหม่ก็ทำได้ ส่วนกิจกรรม กิจวัตรประจำวัน ดีขึ้น ในหมู่บ้านมีตลาด ลานกีฬา สนามเด็กเล่น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“ผลกระทบต่ออาชีพ มีแน่นอน เพราะส่วนใหญ่มีอาชีพ รับจ้างเข็นล้อขนของในตลาดเมืองใหม่ รองลงมา ค้าขายเล็กๆ น้อยๆ อาศัยในตลาดเมืองใหม่ ทำกับข้าว ที่เหลือ ก็ว่างงาน และรับจ้างทั่วไป” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

“คงมีแหล่งงานรองรับ ถ้าทางนายกสันทรายหางานให้ เมื่อคนมีงานทำจะทำให้ชีวิตดีขึ้น ความคาดหวังของคนในชุมชนร่วมใจๆ ต้องมีงานทำ และพื้นที่สันทรายหลวงจะกลายเป็นชุมชนเมืองแล้ว ความต้องการแรงงานน่าจะมากขึ้น....

แต่ความเครียดที่ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับที่อยู่ใหม่ เปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตแบบเดิม ก็คงมีบ้างในช่วงแรก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

(2) กลุ่มผู้นำชุมชน

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ รายได้ หน้าที่การงาน และการดำรงชีวิต กลุ่มผู้ให้ข้อมูล มีความคิดเห็นว่า การรื้อย้ายมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชนทั้งในด้านบวก และด้านลบ คือ ผลกระทบด้านบวก ได้แก่ ด้านการดำรงชีวิต โดยมีความคาดหวังว่าชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนจะดีขึ้นกว่าเดิม

“คาดหวังว่าชีวิตความเป็นอยู่น่าจะดีขึ้น เพราะมีสาธารณูปโภคครบทุกอย่าง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

“การอยู่ในที่ที่ไม่แออัด ทำให้เด็กมีที่วิ่งเล่น ประชาชนได้มีที่สำหรับออกกำลังกาย สภาพจิตใจก็จะดีขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10)

“การที่มีวัดอยู่ใกล้ ๆ เดิมที่ไม่ค่อยได้ไปวัด ก็คงได้มีโอกาสไปทำบุญได้ง่ายขึ้น จิตใจเราก็ตีขึ้นด้วย เพราะวัดเป็นที่พึ่งทางใจของเราอยู่แล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6)

“คิดว่าค่าใช้จ่ายเรื่องค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า น่าจะลดน้อยลง เพราะที่อยู่เดิมต้องซื้อน้ำประปา ซื้อไฟฟ้าในราคาแพง คนจนใช้น้ำหน่วยละ 30 บาท ค่าไฟฟ้าหน่วยละ 7 บาท” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

แต่ก็ยังพบว่ามีความวิตกกังวลในเรื่องการปรับตัว โดยผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งบอกว่า “มีความกังวลใจในการดำรงชีวิต การปรับตัว เพราะการย้ายไปอยู่ในที่ใหม่ก็คือการเริ่มต้นใหม่ทั้งหมด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

ส่วนผลกระทบทางด้านลบ พบว่า มีผลกระทบทั้งในเรื่องของรายได้ รายจ่าย และหน้าที่การงาน เพราะประชาชนมีความเครียด และวิตกกังวลในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการรื้อย้าย

“กังวลเรื่องรายได้ เพราะขายของในตลาด ถ้าอยู่ที่นี้กลับบ้านค้าได้สองทุ่มสามทุ่มก็กลับได้ แต่ถ้าไปอยู่ที่โน่นคงต้องรีบกลับรายได้ก็ลดลง ส่วนรายจ่ายที่จะเพิ่มขึ้นก็คงเป็นค่ารถในการเดินทางมาทำงาน แต่ว่า บางทีก็คงจะพอ ๆ กัน กับค่าน้ำ ค่าไฟที่ลดลง สำหรับค่าผ่อนที่ทำให้เรามีหนี้เพิ่มขึ้น แต่ก็ได้มีที่ดินเป็นของตนเอง ถือว่าดี” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

“อาจต้องมีการเปลี่ยนงานใหม่ แต่ถ้ามีแหล่งงานรองรับก็คงดี” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

“มีความกังวลด้านการเดินทางมาทำงานบ้าง เพราะไม่มีรถเอง ไปอยู่ในที่ใหม่ต้องขึ้นรถประจำทางมาทำงาน ค่าใช้จ่ายส่วนนี้คงเพิ่มขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

“ในฐานะประธานชุมชนรู้สึกเครียดมากกับการเตรียมการในเรื่องนี้ ตั้งแต่รู้ว่าจะต้องย้ายออกจากที่เดิมแน่นอน ก็ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนให้สมาชิก เก็บออมเงิน จากนั้นก็หาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้ลูกบ้านกู้เพื่อปลูกบ้าน แล้วก็ยังได้ทำหนังสือไปถึงท่านนายกรัฐมนตรีขอให้ทางราชการช่วยเหลือ ตอนนั้นก็ได้รับเงินช่วยเป็นค่ารื้อถอนหลังคาเรือนละ 30,000 บาท” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“มีความกังวลใจมากในเรื่องค่าใช้จ่าย เพราะต้องใช้เงินเพื่อซื้อที่ดินสร้างบ้าน และค่าขนย้าย ซึ่งประชาชนในชุมชนก็มีฐานะไม่ดี ส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

3.1.3 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางจิต ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางสังคม

(1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางสังคม ได้แก่ สถานะทางสังคม และการได้รับการสนับสนุนในสังคม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่า การย้ายชุมชนมายังที่อยู่ใหม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมอย่างแน่นอน ประชาชนต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับโครงสร้างสังคมในที่อยู่ใหม่ ส่วนสถานะทางสังคมของกลุ่ม ผู้นำชุมชนก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้วย จากที่เคยเป็นผู้นำในที่เดิมอาจต้องเปลี่ยนเป็นสมาชิกของชุมชนในที่อยู่ใหม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อปรับตัวของกลุ่มผู้นำชุมชน ส่วนการได้รับการสนับสนุนในการจัดการรื้อย้ายจากรัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ เป็นผลกระทบทางบวก คือ น่าจะทำให้ความเครียดหรือความวิตกกังวลของประชาชนลดลงได้ เพราะชุมชนได้รับการช่วยเหลือด้านงบประมาณจากรัฐบาลในเรื่องค่ารื้อถอนอย่างเพียงพอ อีกทั้งยังให้สิทธิกับประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยสนับสนุนให้ชุมชนจัดการที่อยู่อาศัยด้วยตนเอง รัฐบาลมีบทบาทสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ เช่น งบประมาณค่ารื้อถอน หาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ จัดเตรียมระบบสาธารณูปโภค

“ชุมชนได้รับการสนับสนุนจาก พอช.(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) ในการให้เงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัย แต่ต่อมาเมื่อรัฐมีงบประมาณในการรื้อย้ายให้ เงินก้อนนั้นก็ยังได้รับโดยเปลี่ยนเป็นการกู้เพื่อการประกอบอาชีพ การช่วยเหลือของรัฐทั้งด้านการซื้อที่ดิน การถมที่ การจัดระบบสาธารณูปโภค ติดตั้งไฟฟ้า ประปา มีงบประมาณช่วยเหลือทุกอย่าง ส่วนเรื่องการขนย้าย ก็ได้มีการประสานกับทางทหาร เตรียมรถ เตรียมทหาร มาช่วยเหลือในการขนย้ายให้ โดยประชาชนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เลย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

“การเลือกพื้นที่อยู่ที่ประชาชนที่ต้องย้ายมา เทศบาลไม่ได้เป็นผู้เตรียมพื้นที่ ผู้ที่จะย้ายมาระบุกับรัฐว่าต้องการพื้นที่ที่นี้ ซึ่งเขาเลือกที่หมู่บ้านข้าวแทน เนื้อที่ 16 ไร่ เป็นที่นา จะต้องไปพัฒนาถมดิน โดยหลักการเบื้องต้น รัฐจะจ่ายเงินเป็นค่ารื้อย้าย ครอบครัวยุค 30,000 บาท มาซื้อที่ส่วนหนึ่ง และไปกู้เงิน เข้าใจว่าเป็นพอข. เงินชดเชยได้มา 4 ล้านกว่าบาท ขาดอีก 2 ล้านบาท ชาวบ้านไปกู้มา แล้วที่ก็เป็นของชาวบ้านในนามกลุ่มสหกรณ์ รัฐบาลให้งบผ่านมาทางเทศบาลสันทรายหลวง เป็นงบพัฒนา ทำถนน สาธารณูปโภค ถมดิน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

ส่วนผลกระทบทางลบที่จะทำให้ประชาชนมีความเครียด และวิตกกังวล คือ ด้านสถานะทางสังคม การได้รับการยอมรับจากชุมชนที่อยู่เดิมในพื้นที่ชุมชนร่วมใจสามัคคีจะย้ายไปอยู่

“การยอมรับจากชุมชนรอบข้าง (ชุมชนเดิมในที่ที่จะย้ายไป) มีปัญหาแน่นอน เพราะคำว่าชุมชนแออัด ปัญหาเสียดิน ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่นั้นมีความกังวลในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ถ้าจะมาไม่ดี ชาวบ้านดั้งเดิมอาจต่อต้านได้ แต่ทางเราก็จะจัดให้มีการประชุมชี้แจงให้กับชุมชนที่นี้ทราบ และหารือร่วมกันในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“ประชาชนที่ย้ายไปคงต้องมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับชุมชนรอบข้าง แต่ก็คิดว่าน่าจะเป็นในช่วงแรกๆที่ไปอยู่” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

(2) กลุ่มผู้นำชุมชน

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางสังคม ได้แก่ สถานะทางสังคม และการได้รับการสนับสนุนในสังคม กลุ่มผู้ให้ข้อมูล มีความเห็นว่า ไม่มีความวิตกกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคม เพราะพร้อมที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมในที่อยู่ใหม่ และคิดว่าสภาพจิตใจของประชาชนน่าจะดีขึ้น เพราะการย้ายไปเป็นชุมชนใหม่จะได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป และพ้นจากสภาพชุมชนบุกรุก ส่วนการได้รับการสนับสนุนและการช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชน จะทำให้มีผลต่อการตัดสินใจในการรื้อย้าย เพราะประชาชนในกลุ่มที่ยังไม่ตัดสินใจ ส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือโดยเฉพาะค่ารื้อถอน นอกจากนี้การได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล และองค์กรภายนอกชุมชนช่วยลดความเครียดและลดความวิตกกังวลในเรื่องการรื้อย้าย แต่ประชาชนยังมีความวิตกกังวลในด้านการปรับตัวและสัมพันธภาพกับเพื่อนบ้านใหม่

“ถ้าไปอยู่ที่ใหม่ ก็ต้องยอมรับกฎเกณฑ์ของชุมชนที่นั่น ไม่รู้สึกกังวลว่าจะไม่ได้เป็นผู้นำชุมชนแล้ว ยอมรับที่จะเป็นสมาชิกของเขา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“ย้ายไปอยู่ที่ใหม่ ไม่เป็นกรรมการชุมชนก็ดีแล้ว ทุกวันนี้เครียดนอนกลางคืนก็คิดเรื่องย้ายชุมชนว่าจะทำอะไรให้ทุกคนยอมย้ายออกไปกันทั้งหมด ให้ไปกันด้วยดีไม่มีปัญหา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

“ทางชุมชนได้รับการช่วยเหลือด้านการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และแหล่งเงินกู้จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งให้คำแนะนำและช่วยเหลือมาโดยตลอด การทำหนังสือไปถึงท่านนายกรัฐมนตรีขอให้ทางราชการช่วยเหลือ ก็ได้รับเงินช่วยเหลือเป็นค่าเรือรถหลังคาเรือนละ 30,000 บาท ซึ่งทำให้สบายใจไปได้มาก...แต่ยังมีความกังวลในด้านการบริหารจัดการของเทศบาลสันทราย ที่จะให้ประชาชนในชุมชนรอบ ๆ ในที่เราจะย้ายไปอยู่ ให้การยอมรับชุมชนเราไม่ต่อต้าน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“การที่ชุมชนของเราได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาชุมชนเมืองเครือข่ายสลัมสี่ภาค และกลุ่มสมัชชาคนจน ทำให้รู้สึกไม่กลัวกับการย้าย และมั่นใจว่าชุมชนของเรามีพลังในการต่อรอง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

“การสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนบ้าน ในระยะแรกคงลำบากในเรื่องการปรับตัวให้เข้ากับชุมชนที่เขาอยู่เดิม มีความกังวลใจว่าเขาจะรังเกียจ เพราะเราเป็นชุมชนที่มาจากชุมชนแออัด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6)

3.1.4 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางจิต ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางการเมือง

(1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางการเมือง การได้รับความเป็นธรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด มีความเห็นตรงกันว่า ปัจจัยทางการเมืองไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน คือ ประชาชนไม่น่าจะมีความวิตกกังวลในเรื่องการได้รับความเป็นธรรมจากรัฐบาล เพราะคิดว่ารัฐบาลให้ความเป็นธรรมกับกลุ่มประชาชนในการรื้อย้ายอย่างเพียงพอ

“เกินพอ เกินกว่าประชาชนทั่วไปได้รับ รัฐช่วยเหลือทุกอย่าง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

“รัฐบาลให้มากกว่าที่คิด รัฐจ่ายให้แต่ละครอบครัว แสนสาม รวมค่าที่ดิน ค่าสาธารณูปโภค ค่าพัฒนาต่อหน่วย 14 ด้านเศษ ไฟฟ้า ประปา ถนน ถมดิน พื้นที่ส่วนกลาง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“พื้นที่ที่จะรับย้าย คือ ทางเทศบาลสันทรายหลวง ก็ต้องเตรียมการสำหรับการดูแลเรื่องสาธารณสุขพื้นฐาน โดยใช้งบประมาณจากทางเทศบาล” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“การเมืองไม่น่าจะเกี่ยว เพราะไม่สนใจในเรื่องว่าเป็นฐานการเมืองหรือไม่” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

(2) กลุ่มผู้นำชุมชน

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางการเมือง การได้รับความเป็นธรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด มีความเห็นตรงกันว่า มีผลกระทบต่อสุขภาพในมิติทางจิตในด้านลบ คือ ประชาชนมีความวิตกกังวลว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐบาล ในการช่วยเหลือค่ารถออดอน และมีความวิตกกังวลในด้านการบริหารจัดการของทางราชการ เพราะขณะนี้ยังไม่รู้แน่ชัดว่าหน่วยงานไหนที่จะมาเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการรื้อย้าย อีกทั้งยังมีความคับข้องใจในการทำงานของเทศบาลนครเชียงใหม่ในการให้ความช่วยเหลือกับชุมชน โดยเฉพาะในด้านการรื้อย้าย

“ในฐานะประธานชุมชน รู้สึกเครียดและหนักใจ กับลูกบ้านที่เคยลงชื่อว่าจะย้ายไป แต่ตอนนี้ยังไม่ยอมตกลงว่าจะไป เพราะต้องการต่อรองเพิ่มค่ารถออดอน ยังมีชาวบ้านบางกลุ่มที่มีความกังวลว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐในการช่วยเหลือค่ารถออดอน และต้องการเรียกร้องค่ารถออดอนตามสภาพบ้าน เพราะตอนนี้รัฐจ่ายให้กับแต่ละครอบครัวในราคาเท่า ๆ กัน ซึ่งก็จะทำให้มีปัญหาที่จะไม่ยอมย้ายออก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“ไม่แน่ใจในด้านการบริหารจัดการของทางราชการ เพราะขณะนี้ยังไม่รู้แน่ชัดว่าหน่วยงานไหนที่จะมารับผิดชอบโดยตรง ในการรื้อย้าย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

“เขาบอกว่าชุมชนเราเป็นชุมชนนุกรุก ไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องอะไร เหมือนลูกเมียน้อย ส.ท.มีเดินที่รด ขับรถผ่านยังไม่มองชุมชนเราเลย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“เจ้าหน้าที่เขามองว่าเราสร้างปัญหาให้ ทำให้เมืองสกปรก ไม่สวยงาม จึงต้องการให้ชุมชนเราออกไป” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

“ชุมชนต้องช่วยเหลือตัวเองมาตลอด ถ้าชุมชนไม่มีการรวมกลุ่ม ไม่มีผลงาน ก็ไม่มีใครมาสนใจ เจ้าหน้าที่เทศบาลฯ เข้ามา ก็เวลาที่จะเอาข้อมูลเท่านั้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

3.2 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางสังคม

3.2.1 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางสังคม ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางกายภาพ

(1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางกายภาพ อันได้แก่ สภาพสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า การรื้อย้ายชุมชนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางด้านกายภาพ และสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคม แต่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในด้านดี ที่ตั้งของชุมชนในที่อยู่ใหม่ มีถนนคอนกรีต ทางสัญจรสะดวก มีทางออกได้หลายทาง มีระบบสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ และยังมีการวางแผนการจัดพื้นที่สาธารณะไว้สำหรับให้ประชาชนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในชุมชน สิ่งเหล่านี้จะมีผลทำให้เกิดการรวมกลุ่มเข้าทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพของประชาชนในชุมชนได้ดีขึ้น ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความสงบสุขในสังคม

“ตอนนี้ชุมชนมีการรวมกลุ่มอาชีพอยู่แล้ว แต่มีปัญหาในเรื่องสถานที่ในการรวมกลุ่ม ถ้าย้ายมาอยู่ในที่ใหม่ จะมีสถานที่สะดวกในการรวมกลุ่มกันมากกว่าในที่อยู่เดิม ก็เป็นการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชน ถ้าคนมีปฏิสัมพันธ์กันมากกว่าเดิม สังคมก็จะดีขึ้นตามมาด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

(2) กลุ่มผู้นำชุมชน

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางกายภาพ อันได้แก่ สภาพสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า การย้ายไปอยู่ในที่ใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ และสภาพสิ่งแวดล้อม จะทำให้สุขภาพของสังคมดีขึ้น เพราะเมื่อไปอยู่ในที่ใหม่ มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีที่ดินเป็นของตนเอง สิ่งแวดล้อมดี ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ก็จะหายไป คงทำให้สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนี้ดีขึ้นมาก

“การจะย้ายไปที่ใหม่ มีการให้คนในชุมชนมาลงชื่อไว้ และจะคัดเลือกไม่เอาคนที่มีปัญหาไป เช่น คนที่มีอาชีพผิดกฎหมาย ขายยาบ้า เราไม่เอาไป ปัญหายาเสพติดคงลดลง ปัญหาสังคมก็ลดลง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“ที่อยู่ใหม่เป็นบ้านที่มั่นคง ไม่แออัด การกระทบกระทั่งกัน หรือการทะเลาะเบาะแว้งของคนในชุมชนจะน้อยลง เพราะปัจจุบันที่อยู่กันแออัดมาก หลังคาบ้านเกยกัน จะทำอะไรก็กระทบถึงกันหมด บางครั้งแค่เปิดทีวีเสียงดัง ระบายบ้านข้าง ๆ ก็มีเรื่องกันแล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

3.2.2 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางสังคม ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางเศรษฐกิจ

(1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ รายได้ หน้าที่การงาน และการดำรงชีวิต ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ บอกว่า การรื้อย้ายน่าจะมีผลกระทบต่อสุขภาพทางสังคมของประชาชนในทางบวก เพราะถ้าชุมชนมาอยู่ที่ใหม่มีบ้านที่มั่นคง มีความปลอดภัย ทำให้การดำรงชีวิตกึ่งวัตรประจำวัน ความเป็นอยู่ของ ประชาชนดีขึ้น และจะทำให้เกิดความมั่นคงทางอาชีพ เมื่อคนมีงานทำ ฐานะความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจก็ควรจะดีตามมาด้วย ซึ่งคงจะเห็นเป็นผลกระทบในระยะยาวต่อไป

“เมื่อกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน ได้รับการจดทะเบียนให้เป็นกิจการลักษณะเทศบาลมีการส่งเสริมอาชีพ สภาพความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนคงดีขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

(2) กลุ่มผู้นำชุมชน

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ รายได้ หน้าที่การงาน และการดำรงชีวิต ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ แสดงความคิดเห็นว่า การรื้อย้ายน่าจะมีผลกระทบต่อสุขภาพทางสังคมของชุมชนในทางที่ดีขึ้น เพราะเมื่อไปอยู่ในที่อยู่ใหม่ มีที่ดินเป็นของตนเอง ไม่ได้บุกรุกอยู่ในที่สาธารณะ ประชาชนก็จะได้เป็นผู้ที่อยู่อาศัยอย่างถูกต้องกฎหมาย ชุมชนได้รับการยอมรับจากสังคมรอบข้าง การไปสมัครงาน หรือการรวมกลุ่มอาชีพ ก็จะได้รับส่งเสริม และสนับสนุนจากทางราชการ เมื่อมีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น เศรษฐกิจดีขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนก็จะดีขึ้น

“การรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน มีการสร้างอาชีพ ในหมู่บ้าน เพราะมีสถานที่สะดวกกว่าที่อยู่เดิม และทางเทศบาลสันทรายหลวงก็บอกว่าจะมีการส่งเสริมให้สินค้าที่เราทำในชุมชน ได้เข้ากลุ่มหนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลด้วย เพราะเท่าที่เป็นอยู่ ปัจจุบันนี้ ชาวบ้านทำผลิตภัณฑ์อะไร ไปเสนอให้ทางเทศบาลช่วยเหลือในการหาตลาด ก็มักไม่ได้รับความช่วยเหลือ ทุกวันนี้ต้องนำไปขายที่จังหวัดลำพูน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“ถ้าหลายคนได้มีงานทำอยู่ที่บ้าน หรือมีอาชีพเสริมก็จะทำให้ไม่ต้องเดินทางไปทำงานที่อื่น ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และยังมีเวลาเลี้ยงดูลูก ดูแลสามีได้มากขึ้น ครอบครัวก็คงจะดีขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

3.2.3 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางสังคม ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางสังคม

(1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางสังคม อันได้แก่ สถานะทางสังคม และการได้รับการสนับสนุนในสังคม ผู้ให้ข้อมูล มีความเห็นว่า มีผลกระทบต่อสุขภาพในมิติทางสังคมด้านบวก คือ ทำให้เกิดการได้รับการยอมรับเป็นชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมาย จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมในการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งจะทำให้ง่ายขึ้นเพราะทำได้ถูกต้อง ส่วนด้านการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเมื่อชุมชนอาศัยอยู่กันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รัฐบาลก็สามารถให้การช่วยเหลือได้อย่างเต็มที่ เหมือนกับชุมชนอื่น ๆ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณด้านต่าง ๆ ด้วย สำหรับด้านสถานะทางสังคม คาดว่าชุมชนจะได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนรอบข้างมากขึ้น

“เดิมที่ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่อยู่กันอย่างไม่ถูกต้อง ทางเทศบาลนครเชียงใหม่จะให้การสนับสนุนอะไรก็ทำได้ไม่เต็มที่ เพราะเมื่อเป็นชุมชนที่ไม่ได้รับการจัดตั้งงบประมาณในด้านต่าง ๆ ก็ไม่มี แต่ถ้าอยู่กันอย่างถูกต้องตามกฎหมายจะทำการพัฒนาส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ได้ดีขึ้น หน่วยงานของรัฐก็ให้การดูแลได้เต็มที่” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

“ถ้าเป็นชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมาย จากเดิมที่อยู่กันอย่างไม่ถูกต้อง จะทำให้การจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น ชุมชนก็มีความมั่นคงเพิ่มขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

ส่วนผลกระทบทางด้านลบ คือ การได้รับการยอมรับจากชุมชนดั้งเดิมในที่อยู่ใหม่ที่ย้ายไป ซึ่งจะทำให้มีผลต่อสัมพันธภาพของประชาชนทั้งสองชุมชน อีกทั้งอาจทำให้ไม่สามารถมีการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันกับชุมชนดั้งเดิมได้

“ขณะนี้ มีการต่อต้านจากชุมชนบ้านข้าวแทนหลวง ไม่ยอมรับชุมชนที่จะย้ายไป ซึ่งคงต้องมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ถ้าให้ชุมชนย้ายเข้าไปเลยนั้น คงมีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ของประชาชนทั้งสองชุมชนได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

(2) กลุ่มผู้นำชุมชน

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางสังคม อันได้แก่ สถานะทางสังคม และการได้รับการสนับสนุนในสังคม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า การมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ทำให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต เมื่อไม่ต้องกังวลกับปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย จะทำให้ประชาชนมีเวลาสำหรับส่วนรวม มีการรวมกลุ่มกันมากขึ้น สัมพันธภาพระหว่างประชาชนในชุมชนก็จะดีขึ้น ส่วนการที่ชุมชนพ้นจากสภาพของการเป็นชุมชนแออัด หรือ

ชุมชนบุงกรุก น่าจะทำให้ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนอื่น ๆ มากขึ้น รวมถึงคาดหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากรัฐบาลได้เท่าเทียมกับคนทั่วไป

“ถ้าคนในชุมชนมีที่อยู่ใหม่ที่ดีกว่านี้ คงสนใจที่จะร่วมกิจกรรมของส่วนรวมมากขึ้น สัมพันธภาพระหว่างคนในชุมชนก็จะดีขึ้นตามมา ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งลดลงน้อยลง ความร่วมแรงร่วมใจก็น่าจะมีมากขึ้นด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“มีความคาดหวังว่าการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ทำให้ทัศนคติของการเป็นชุมชนแออัด หรือชุมชนบุงกรุก น่าจะทำให้ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนอื่น ๆ มากขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

“มีความคาดหวังว่าการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย จะทำให้ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคม เช่น ถ้ามีเลขที่บ้านก็ขอติดตั้งไฟฟ้า น้ำประปาได้ ไม่ต้องซื้อในราคาแพงเหมือนทุกวันนี้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

“ที่อยู่ใหม่ จะมีสถานที่ให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันได้สะดวก ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนก็จะดีขึ้น เดิมการรวมกลุ่มกันลำบาก การประชุมของคณะกรรมการต้องขอใช้สถานที่ที่เต็นท์รถ ที่ผมมาเช่าอยู่” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

“มีผลดีต่อการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน มีการสร้างอาชีพในหมู่บ้าน เพราะมีสถานที่สะดวกกว่าที่อยู่เดิม การประชุมของคณะกรรมการชุมชนทำได้สะดวกขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

“ถ้ามีความมั่นคงในที่อยู่ คนในชุมชนมีความสบายใจ ก็มีเวลาในการช่วยเหลืองานของชุมชน คิดว่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก็คงดี” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10)

3.2.4 ผลกระทบทางสุขภาพจากการรื้อย้ายชุมชน ในมิติทางสังคม ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางการเมือง

(1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางการเมือง การได้รับความเป็นธรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด มีความเห็นตรงกันว่า ผลกระทบทางสุขภาพในมิติทางสังคมในด้านที่ดีขึ้น คือ เมื่อชุมชนได้รับการจัดตั้งอย่างถูกต้อง ทางราชการก็สามารถจัดสรรงบประมาณในด้านต่าง ๆ ให้ได้เหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ประชาชนจะได้รับสิทธิในด้านต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน

“ทางเทศบาลสันทรายต้องให้การดูแล ชุมชนที่ย้ายเข้ามาอยู่แล้ว ซึ่งคงต้องดูแลโครงสร้างประชากรด้วย ในการจัดงบประมาณด้านต่าง ๆ เพิ่มเติม การศึกษา สุขภาพ เด็ก ผู้สูงอายุ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

(2) กลุ่มผู้นำชุมชน

ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางการเมือง การได้รับความเป็นธรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด มีความเห็นตรงกันว่า มีผลกระทบต่อสุขภาพในมิติทางสังคมด้านลบ คือ ชุมชนมีความขัดแย้งกับเทศบาลนครเชียงใหม่ และคิดว่าประเด็นทางการเมืองมีผลต่อการให้ย้ายชุมชนออกไปจากเขตเทศบาลด้วยเพราะการที่ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนนี้ไม่ได้เป็นฐานเสียงในการเลือกตั้งให้กับเทศบาลในชุดนี้ ทำให้ไม่ได้รับความสนใจดูแล และไม่ได้รับความเป็นธรรมจากทางเทศบาลนครเชียงใหม่ รวมถึงการรื้อย้ายชุมชนในครั้งนี้ด้วย

“การเมืองมีส่วนที่ทำให้ต้องไป เพราะไม่ได้เป็นฐานเสียงให้เขาในการเลือกตั้ง เขาเลยไม่ช่วยชุมชนของเรา บอกว่า สู้ช่วยฮา ฮาก็จะหันไปทางชุมชนอื่น เคยไปขอความช่วยเหลือ ไปขอทุนการศึกษาให้เด็ก เบี้ยคนชรา ก็ไม่ได้รับความช่วยเหลือ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“การเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับอย่างไร ไม่รู้ แต่คิดว่ามี และไม่คิดจะฟัง ส.ส., ส.ท. ฟังพลังพวกเรามากกว่า” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6)

“เทศบาลเขาอยากให้เราออกไปอยู่แล้ว เพราะอยู่ไปก็ไม่มีผลประโยชน์อะไรให้กับเขา ไม่มีเสียงทางการเมืองให้เขา อย่างเรื่องการย้ายชุมชนนี้ เทศบาลฯ ไม่ได้มาช่วยเหลืออะไรกับพวกเราเลย ชุมชนเรารวมตัวกันขอความช่วยเหลือผ่านทางผังเมืองจังหวัด การไปดูที่ที่จะย้ายไปอยู่ ติดต่อขอซื้อที่ดิน เราดำเนินการกันเองทั้งนั้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)